

KDO PODÁVÁ ŽÁDOST O ROZVOD A JAKÉ JSOU PŘÍČINY ROZPADU PARTNERSKÝCH VZTAHŮ? /

MARTA VOHLÍDALOVÁ

Who Files for Divorce and Why Do Relationships Break Up?

Abstract: The paper focus on two main questions: (i) who is the initiator of divorces and what socio-demographic and life-cycle characteristics determine whether the man or the woman files for a divorce; and (ii) what are the individual reasons and motives that lead to the breakup of marriages and consensual unions and what socio-demographic characteristics (e.g. education, number of children, age, etc.) influence people's perceptions of these reasons? The analysis is based on two data sources: the database of divorces for the year 2008 registered by the Czech Statistical Office and the quantitative survey 'Partnership' conducted in 2009, which included a representative sample of 1086 respondents. The author concludes that the fact of who initiates divorce is closely related to the individual's potential chances or risks of divorce. Regarding the subjective reasons of partnership breakup, the data showed a clear tendency for younger people, childless couples and people in consensual unions to cite reasons closely related to the quality of a relationship and emotional satisfaction arising from the relationship. In contrast, long-term partnerships, marriages or partnerships with children break up more often for reasons of infidelity, alcoholism or violence.

Key words: divorce, breakup of unmarried cohabitations, gender

Česká republika¹ prošla v souvislosti se svou transformací v demokracii západního typu mnoha zásadními proměnami své demografické struktury, které znepokojily mnoho (sociálních) politiků/ček, sociologů/žek a demografů/ek. Vedle rapidního úbytku narozených dětí a stále se zvyšujícího podílu starých lidí v populaci se v posledních desetiletích setkáváme u nás i v Evropě s dramatickou proměnou struktury rodiny. Stále častěji se objevují alternativní formy rodinného a partnerského života – roste podíl párů, pro které představuje kohabitace relativně dlouhodobou životní formu, v níž zakládají rodinu a vychovávají děti. Rozvodovost, která plynule rostla už před rokem 1989, se v současné době ustálila na vysokých hodnotách.

Česká republika patří v evropském měřítku mezi země s nejvyšší úrovní rozvodovosti. V současné době se v ČR pohybuje úhrnná rozvodovost kolem hladiny 0,496 (údaj za rok 2008; ČSÚ 2009), což znamená, že rozvodem dnes u nás končí přibližně polovina původně uzavřených manželství. V mezinárodním srovnání za rok 2003 dosáhlo vyšších hodnot úhrnné rozvodovosti pouze Švédsko (0,54), Belgie (0,54) a Finsko (0,51), kde končí rozvodem více než polovina původně uzavřených manželství.² Vzhledem ke stále rostoucí oblíbenosti kohabitací zejména mezi mladými lidmi a rozvedenými (ČSÚ 2004) a také s ohledem na to, že kohabitace představují ve srovnání s manželstvím méně stabilní formu soužití (Seltzer 2000), však můžeme očekávat, že podíl dlouhodobých partnerských vztahů, které končí neúspěchem, je daleko větší, než ukazují oficiální statistiky rozvodovosti. Z tohoto důvodu se budu kromě rozpadů manželství částečně věnovat také rozpadům nesezdaných soužití.

Dlouhodobé statistiky a výzkumy ukazují, že v procesu rozvodu a rozpadu partnerského vztahu a jeho vnímá-

ní a prožívání existují výrazné genderové diference. Asi nejzřetelnějším rozdílem přitom zůstává skutečnost, že ženy podávají žádost o rozvod častěji než muži (v současnosti podává žena žádost o rozvod ve více než 2/3 případech), přičemž tuto skutečnost potvrzují i zahraniční studie (Hewit, Western, Baxter 2006). Také samotné prožívání rozchodu a percepce příčin rozpadu partnerského vztahu jsou kromě jiných charakteristik silně ovlivněny právě genderem. V neposlední řadě nelze opomenout ani skutečnost, že rozvod má odlišné dopady na muže a ženy. Zatímco u žen je spojen zejména se zhoršením jejich ekonomické situace, pro muže často znamená ztrátu kontaktu s dětmi (Heterington, Kelly 2003; Dudová 2008; Pfeiferová 2008). Gender však není jedinou charakteristikou, která ovlivňuje výše uvedené skutečnosti. Svou roli hrají i další proměnné spojené se socioekonomickým statusem, typem partnerství nebo životním cyklem (Kitson 1992; Graaf, Kalmijn 2006).

V článku budu hledat odpovědi na dvě základní otázky. Budu se zabývat tím, jakou roli hrají v procesu iniciace rozvodu sociodemografické charakteristiky lidí a charakteristiky samotného partnerského vztahu. Položím si otázku, jak souvisí skutečnost, zda podá žádost o rozvod muž nebo žena, s dalšími sociodemografickými charakteristikami a charakteristikami životního cyklu. S touto problematikou přitom úzce souvisí také druhá výzkumná otázka – jaké individuální příčiny a motivy vedly podle lidí k ukončení jejich partnerských vztahů (a to jak manželství, tak nesezdaných soužití)? I v tomto případě se zaměřím na to, jak příčiny rozpadů manželství a kohabitací vnímají muži a ženy a jak se tyto subjektivní příčiny liší podle dalších charakteristik, zejména mezi nesezdanými soužitími a manželstvími. Mým cílem je přispět k porozumění rozvodového chování české populace, přičemž

do své analýzy zahrnují, byť v omezené míře, také rozpady dlouhodobých nesezdaných soužití, které v českém prostředí dosud nebyly dostatečně zmapovány.

Vzhledem k tomu, že v současné době není dostupný datový soubor, který by umožňoval odpovědět na obě výzkumné otázky, kombinuje tento článek dva datové zdroje. Analýza charakteristik iniciátorů rozvodových řízení vychází z demografické databáze statistiky rozvodů ČSÚ za rok 2008, která obsahuje údaje o 31 300 manželstvích rozvedených v roce 2008. Analýza subjektivních příčin rozpadů partnerských vztahů je založena na kvantitativních datech z výzkumného šetření „Partnerství“ provedeného v roce 2009, které zahrnovalo reprezentativní soubor 1 086 respondentů a respondentek ČR.³

Pozornost výzkumníků a výzkumnic zabývajících se problematikou rozvodů se často soustřeďuje na výzkum determinant rozvodovosti a „makrofaktorů“ spojených s rozvodovostí, jako jsou např. uvolnění legislativy, socioekonomický status, proměna genderových rolí, věk v době uzavření manželství nebo vliv životního cyklu (White 1990). Studium těchto faktorů je přitom klíčové pro zkoumání toho, jaká partnerství jsou náchylnější k rozpadu, a zároveň také pro vysvětlení širších souvislostí toho, kdo a proč iniciuje rozvod. Perspektiva samotných lidí, jejich individuálních motivů a subjektivně pociťovaných příčin rozpadu partnerských vztahů, která je pro pochopení rozvodového chování lidí neméně podstatná, bývá často opomíjena a zaměřuje se na ni jen relativně malý počet studií (např. Hooper 1993; Amato, Previti 2003; Graaf, Kamijn 2006). Další zdroj informací o příčinách rozvodů představují soudem určené (tj. legislativní) příčiny rozpadů manželství, které bývají někdy s individuálními motivy chybně zaměňovány.

Než se budeme věnovat hlavní analýze a jejím výsledkům, představím zde tři různé perspektivy pohledu na příčiny rozpadů partnerských vztahů a pokusím se shrnout zjištění (většinou zahraničních) studií vážících se k těmto jednotlivým perspektivám, které jsou relevantní pro interpretaci výsledků analýzy.

Tři různé perspektivy: determinanty rozvodovosti, legislativní příčiny rozpadu manželství a motivy a subjektivně pociťované příčiny rozpadů partnerských vztahů

Determinanty rozvodovosti, legislativní příčiny rozpadů manželství a subjektivně pociťované příčiny rozpadu partnerských vztahů představují tři odlišné perspektivy. Přestože bývají někdy zaměňovány, soustředí se na odlišné aspekty rozvodovosti, a vypovídají tedy každá o jiných skutečnostech. Zatímco determinanty rozvodovosti se věnují vlivu různých faktorů na riziko rozvodu, legislativní důvody rozpadů manželství vypovídají o tom, k jakým závěrům docházejí soudy při rozvodovém řízení, subjektivní příčiny a motivy rozvodu jsou určitou konstrukcí toho, co podle lidí zapříčinilo rozpad jejich partnerského vztahu. Individuální motivace a subjektivně pociťované příčiny se přitom od výše uváděných mak-

rodeterminant rozvodovosti značně liší. Paul Amato a Denise Previti (2003: 602) zjistili, že lidé o příčinách rozpadů svých partnerských vztahů obvykle nemluví v termínech, s nimiž operují studie věnující se determinantám rozvodovosti. Podle J. Hoopera (1993) dávají lidé skrze konstrukci motivů a příčin smysl svému chování a organizují tak svoji vlastní zkušenost a umožňují ji sdělit dalším lidem (Foote 1951 cit. podle Hooper 1993: 802). Vytvářejí tedy realitu samu o sobě, která velice úzce souvisí s jejich skutečným chováním i prožíváním rozpadu partnerského vztahu (Hooper 1993).

Determinanty rozvodovosti

Studium obecných determinant rozvodovosti můžeme rozdělit na makrostrukturální faktory a faktory spojené s životním (rodinným) cyklem (White 1990).

Pokud jde o makrostrukturální faktory, pozornost výzkumníků a výzkumnic se věnuje uvolnění legislativy spojené s rozvodem a nahrazením původních funkcí rodiny institucemi moderní společnosti (White 1990). Poměrně výraznou skupinu představují i studie vlivu proměny genderových rolí na rozvodovost. Mezi nejvýznamnější sociology, kteří rozvíjeli tuto výzkumnou perspektivu, patří G. Becker. Podle Beckera, který rozvíjí teorii racionální volby, se manželství rozpadá, pokud je užitek očekávaný z rozvodu vyšší než užitek z udržení manželství. Rostoucí participace žen na trhu práce tak má podle Beckera za následek zvyšování rozvodovosti (Becker, Landes, Michael 1977). Současné výzkumy ovšem ukázaly, že vztah mezi finanční nezávislostí ženy na muži (měřeno výší příjmu) a pravděpodobností rozpadu manželství zdaleka není takto jednoduše lineární, jak tvrdí Becker. Podle některých studií (Rogers 2004; Martin, Parashar 2006) s rostoucím příjmem ženy pravděpodobnost rozvodu dokonce klesá.

Mezi další sledované faktory patří také vzdělání a socioekonomický status partnerů. S. P. Martin a S. Parashar (2006) např. zjistili, že v současné době je v USA patrný návrat vyšších vzdělanostních (a sociálních) vrstev ke konzervativnějším postojům a dochází ke štěpení různých forem rodinného chování podle třídního postavení. Zatímco klasická nukleární rodina se dvěma rodiči je normou ve vyšších vzdělanostních vrstvách, v nižších vrstvách dávají lidé často přednost alternativním formám soužití. Studie Petra Pakosty vycházející z českých dat (Pakosta 2008) ukázala, že rozvodovost je v českém prostředí úzce a zároveň genderově specificky spojena se vzděláním manželů. Riziko rozvodu je vyšší u mužů se základním vzděláním, přičemž s rostoucím vzděláním u nich riziko rozvodu naopak klesá. U žen má míra rizika rozvodovosti tvar obráceného písmene U – dosahuje nejnižších hodnot v nejnižších a nejvyšších vzdělanostních skupinách. Důležitou roli přitom hraje i vzdělanostní heterogamie mezi partnery, konkrétně ta, kdy žena dosahuje vyššího vzdělání než muž. Taková forma heterogamie mezi manželi totiž zvyšuje riziko rozvodu manželství.

Vedle těchto makrostrukturálních faktorů byla vysledována souvislost rizika rozvodovosti také s *faktory spojený-*

mi se životním cyklem. Studie poukázaly na skutečnost, že opakované sňatky a přítomnost nevlastních dětí v rodině zvyšují pravděpodobnost rozpadu manželství (Heterington, Kelly 2003). Pravděpodobnost rozpadu manželství však podle některých studií překvapivě zvyšuje i předmanželská kohabitační, což bývá vysvětlováno tím, že lidé, kteří před uzavřením sňatku žijí v nesezdaném soužití, vyznávají určité hodnoty (jako je tolerantnější přístup k rozvodům, rovnější genderová ideologie apod.) nebo mají charakteristiky, které jsou spojeny s vyšší manželskou nestabilitou (např. Bumpass, Lu 2000; Liebroer, Dourleijn 2006). Studie Kryštofa Zemana (2003) však tuto přímou souvislost na českých datech nepotvrzuje a dochází k závěrům, že vliv kohabitační na nestabilitu manželství se u mladších věkových kohort, u nichž se kohabitační stává běžnou součástí života, výrazně snižuje (tamtéž: 122). Významný vliv na stabilitu manželství mají totiž události, které vedou lidi k příklonu k individualistickému stylu života, mezi které řadí zkušenost s rozvodem rodičů a samostatným bydlením po odchodu z rodičovského domu (tamtéž: 124).

Pravděpodobnost rozvodu zvyšuje i rozvod rodičů, nízký věk v době sňatku nebo předmanželské porody a těhotenství (White 1990). Anna Šťastná, která se zabývala generačním přenosem rozvodového chování v české společnosti, došla nicméně k závěru, že rozvodovost rodičů nepůsobí přímo, ale zprostředkovaně skrze proměnnou „věk při začátku prvního partnerství“. Nízký věk v době začátku partnerského života, který je zároveň typický zejména pro dcery rozvedených rodičů, se totiž ukazuje jako významný prediktor pozdějšího rozvodu (Šťastná 2006: 188). Často tematizovaným faktorem je také vliv přítomnosti dětí v rodině, případně jejich věk a počet. Obecně lze říci, že přítomnost dětí v rodině stabilizuje manželství nebo alespoň oddaluje vlastní rozvod (Seltzer 2000; Wu 1995; Huber, Spitze 1980; Hewit, Western, Baxter 2006; Zeman 2003). Podle Ivo Možného (2006) jsou důležitými faktory, které ovlivňují stabilitu manželství, také délka trvání manželství a věk v době uzavření manželství, které jsou negativně korelovány s pravděpodobností rozvodu.

Legislativní příčiny rozpadu manželství

Jak již bylo řečeno, legislativní důvody rozpadu manželství představují příčiny, které soudy označily jako hlavní důvod rozpadu manželství. V současné době mají soudy na výběr jednu z deseti možností – od rozdílu povah, názorů a zájmů přes zdravotní důvody až po alkoholismus nebo zlé nakládání či odsouzení za trestný čin (všechny sledované příčiny jsou uvedeny v tabulce 1). Tyto příčiny se však mohou odlišovat od příčin, které sami lidé považují za klíčové pro rozpad jejich partnerského vztahu (Kitson 1992). Soudem uznané příčiny tak představují pouze orientační údaje o tom, proč dochází k rozpadům manželství.

Pokud jde o legislativní příčiny rozpadu manželství, jednoznačným trendem je stále častější příklon soudů k obecnějším příčinám rozvodů, jako je „nesoulad povah a zájmů“

a „ostatní příčiny“. Pokud jde o konkrétní příčiny, nejčastěji bývá jako důvod rozvodu označena nevěra, alkoholismus na straně muže a nezájem o rodinu na straně ženy (ČSÚ 2009: 17). Je však třeba upozornit, že „V návaznosti na novelu zákona o rodině s účinností od 1. 8. 1998 přestala statistika kvalitně vypovídat o důvodech rozvratu manželství. Pokud jsou manželé domluveni ohledně majetkového vypořádání a úpravě poměrů po rozvodu (péči o nezletilé děti musí dopředu upravit soud ve zvláštním řízení), soud ze zákona nezjišťuje příčinu rozvratu. Důsledkem soudní praxe tak jsou stále méně uváděny konkrétní příčiny rozvratu, naopak do kategorie „rozdílnost povah a zájmů“ nyní spadá až 65 % rozvodů a dalších téměř 20 % do kategorie „ostatní“ (ČSÚ 2009: 20). S touto statistikou je tedy potřeba zacházet opatrně, nicméně její detailnější analýza poukázala na zajímavé souvislosti, které do jisté míry korespondují i se zjištěním týkajícím se subjektivních příčin rozpadů partnerských vztahů.

Analýza statistik rozvodů ČSÚ za rok 2008 ukázala, že příčiny rozvodu stanovené soudem se výrazně liší podle různých charakteristik manželství a v neposlední řadě také podle toho, kdo podal žádost o rozvod.

Pokud podávaly žádost o rozvod ženy, častěji než v případě žádostí o rozvod, které podávali muži, soudy určily jako příčinu rozvodu nevěru, alkoholismus nebo nezájem o rodinu na straně muže. Pokud podávali žádost o rozvod muži, soudy naopak jako příčinu rozvodu označovaly častěji nevěru (na obou stranách).

Rozdílné soudem určené příčiny rozpadu manželství se přitom vyskytují také u různých typů svazků. Neuvážený sňatek jako soudně určená příčina je typický zejména pro kratší bezdětná manželství do pěti let trvání, stejně tak nezájem o rodinu nebo opuštění soužití na straně ženy se častěji objevuje u bezdětných párů. Naopak nevěra je typická pro manželství s dvěma a více dětmi a pro déle trvající manželství (manželství, která byla rozvedena z důvodu nevěry, trvala v průměru 14 let), obdobně jako alkoholismus, který soudy určují jako příčinu rozpadu manželství zejména u delších manželství (trvajících v průměru 14 let). Důležitou roli přitom hraje také vzdělání – muži a ženy s nižším vzděláním se nejčastěji rozvádějí kvůli neuváženému sňatku, nevěře, nezájmu o rodinu nebo zlému nakládání. U vysokoškoláků a vysokoškolaček soudy častěji označují jako příčinu rozpadu partnerského vztahu rozdíl povah a zájmů. V neposlední řadě můžeme najít i jisté generační rozdíly. U rozvodů mladších lidí dnes soudy daleko častěji než u starších ročníků uvádějí jako důvod rozvodu rozdíl povah a zájmů.⁴

Subjektivní příčiny a motivy rozvodů

Jak už bylo řečeno výše, subjektivní příčiny odkazují k tomu, jakým způsobem prožívají rozpad partnerského vztahu sami lidé a jaké důvody považují oni sami za klíčové. Ke hlavním faktorům, které souvisejí s odlišnou percepcí příčin rozvodů, přitom patří pohlaví, socioekonomický status a životní cyklus.

Tabulka 1: Příčiny rozvodů podle toho, kdo podal žádost o rozvod (2008).

	Muž podal		Žena podala	
	příčina na straně ženy	příčina na straně muže	příčina na straně ženy	příčina na straně muže
Rozdíl povah, názorů a zájmů	71,2	73,2	68,6	68,9
Ostatní příčiny	17,2	15,6	17,0	16,6
Soud nezjistil zavinění	4,9	3,2	9,3	1,4
Nevěra	3,6	5,1	2,6	4,3
Nezájem o rodinu, opuštění soužití	1,6	1,1	0,9	2,9
Alkoholismus	0,7	0,7	0,6	3,8
Neuvážený sňatek	0,4	0,4	0,6	0,5
Sexuální neshody	0,2	0,3	0,2	0,2
Zdravotní důvody	0,2	0,1	0,1	0,1
Zlé nakládání, odsouzení za trestný čin	0,1	0,3	0,2	1,2

N = 31300. Zdroj dat: ČSÚ, databáze rozvodů za rok 2008, výpočet autorky. Vzhledem k vysokému N jsou všechny rozdíly statisticky významné, tučné jsou proto vyznačeny pouze ty podstatné z nich.

Kvalitativní (např. Heterington, Kelly 2003; Vaughan 1990) i kvantitativní výzkumy (např. Amato, Previti 2003; Rogers 2004; Hewit, Western, Baxter 2006) ukazují, že muži a ženy zpětně konstruují odlišné příčiny rozvodu a jsou vedeni odlišnými pohnutkami k opuštění manželství.

Podle autorek E. M. Herington a J. Kelly neexistuje jedno manželství a jeden rozvod, ale *jeho* a *její* manželství a *jeho* a *její* rozvod (2003: 23). Ženy a muži totiž prožívají odlišné manželství a partnerství a přikládají různým aspektům odlišnou váhu. Mají odlišné životní zkušenosti, procházejí různou socializací a různými způsoby se vypořádávají s danou životní situací, což se projevuje například v tom, že odlišně konstruují příčiny svého rozvodu. Zatímco ženy v longitudinální studii rozvedených manželství nejčastěji uváděly jako hlavní důvod rozvodu nedostatek komunikace, lásky a sdílených zájmů a byly naopak ochotny tolerovat nevěru a mnohdy i násilí, muži nejčastěji uváděli jako důvod rozvodu obviňování ze strany manželky a daleko hůře než ženy také snášeli nevěru svých partnerek (Heterington, Kelly 2003: 84).

Podle jiných výzkumů jsou ženy schopny detekovat problém v partnerském vztahu dříve než muži a spíše než muži také iniciují diskusi o případném řešení problému (Thompson, Walker 1991 cit. podle Amato, Previti 2003). Z tohoto důvodu jsou také spíše schopny hovořit o manželských problémech a méně často než muži odpovídají, že nevědí, co zapříčinilo krach jejich partnerského vztahu (Amato, Previti 2003: 622).

Genderové rozdíly jsou přitom patrné i v oblasti toho, co lidi motivuje k udržení špatného manželství, a jsou výrazně determinovány odlišnými dopady, které má rozvod pro muže a ženy. Podle výše uváděné longitudinální studie autorek E. M. Heterington a J. Kelly (2003) pokud muži zůstávali v nespokojených manželstvích, důvodem byla často obava ze ztráty kontaktu s vlastními dětmi. Pokud ženy zůstávaly v těchto manželstvích, bylo to mnohdy z finančních důvodů (Heterington, Kelly 2003: 23). Muži se přitom ukázali být tolerantnější k životu v nespokojeném manželství než ženy (Heterington, Kelly 2003).

Přestože některé studie došly k jiným závěrům (např. Amato, Previti 2003: 622), podle některých autorů ženy spíše než muži uvádějí mezi důvody k rozchodu vztahové problémy (Graaf, Kalmijn 2006: 485). Studie se však shodují, že ženy častěji reflektují nesoulad mezi partnery a častěji si také stěžují na špatné zacházení, alkoholismus partnera a nezájem muže o rodinu (Amato, Previti 2003: 622) nebo neshody v rozdělení domácích prací a péče o děti, manželsko-přílišné zaujetí prací (Graaf, Kalmijn 2006: 485).

Pokud jde o rozdíly mezi lidmi s různými socioekonomickými statusy, zahraniční studie poukázaly na odlišnosti v důvodech, které tyto lidé označují za příčinu rozpadu svého partnerského vztahu. Zatímco lidé s vyšším socioekonomickým statusem uvádějí spíše problémy komunikačního a vztahového rázu, lidé s nižším statusem hovořili spíše o problémech, jako nevěnování se rodině, špatném zacházení, finančních problémech a jiných (Kitson 1992; Amato, Previti 2003: 622; Graaf, Kalmijn 2006: 501). Přestože studie ukazují, že vyšší socioekonomický status funguje jako jeden z pozitivních prediktorů úspěšného manželství, je spojen zároveň také s velkými očekáváními vůči vztahu (Amato, Previti 2003: 606), které jej mohou činit ve svém důsledku křehčím (viz např. Giddens 1992, 2000; Beck 2004).

V souvislosti se vzestupem očekávání od manželství a tím, že v něm lidé hledají emocionální uspokojení a zároveň i stále větší společenskou akceptaci rozvodu jako adekvátního řešení partnerských problémů, se také posouvají příčiny rozpadů partnerských vztahů mezi jednotlivými věkovými kohortami. Paul M. de Graaf a M. Kamijn (2006) ukazují, že deklarované příčiny rozvodu se v průběhu času posouvají mezi jednotlivými sňatkovými kohortami od problémů „behaviorálních“ (tj. např. zvyky partnera, zacházení s penězi, násilí, alkoholismus, nevěra) ke vztahovým důvodům.

Svou roli přitom hraje i stádium životního cyklu, tj. délka trvání manželství nebo přítomnost dětí v rodině. B. L. Bloom et al. (1985) např. zjistili, že délka manželství je pozitivně korelována s výskytem nevěry, obdobně jako naznačují i statistiky legislativních příčin rozvodů. Podle P. Graafa

a M. Kalmijna (2006: 503) se odlišují příčiny rozpadů partnerství s dětmi a bez dětí. Lidé, kteří mají děti mladší 18 let, častěji uvádějí jako hlavní důvody rozpadu partnerského vztahu příčiny konfliktní povahy a jsou schopni vymenovat více důvodů svého partnerského krachu než lidé, kteří děti nemají.

Velká část studií zaměřených na individuální příčiny rozpadů partnerských vztahů pracuje pouze s rozvody a nesezdaná soužití až na malé výjimky (např. Jensen, Clausen 2003) opomíjí. Lze přitom očekávat, že rozpady kohabitací a rozpady manželství budou do jisté míry specifické fenomény. Studie totiž ukazují, že lidé, kteří trvale kohabituji a přivádějí do tohoto typu soužití děti, jsou svým způsobem specifičtí. České a zahraniční studie se nicméně liší v tom, jaké charakteristiky jsou pro tuto skupinu lidí typické. Zatímco americké studie se shodují, že se tito lidé vyznačují rovnostářskými názory v oblasti genderových rolí a sdílejí rovnoměrněji péči o děti apod. (Wu 1995, Seltzer 2000), české studie (např. Hamplová 2007: 27) ukazují, že tato forma rodičovství je typická spíše pro nižší vzdělanostní skupiny, u nichž lze předpokládat spíše tradiční genderové ideologie.

Nesezdaná soužití se od manželství liší mj. také tím, že investice do vztahu bývají menší, mimo jiné také proto, že bývají častěji bezdětná. Proto může být pro partnery snadnější je opustit (Liefbroer, Dourleijn 2006: 204). S tím souvisí i skutečnost, že nesezdaná soužití se rozpadají po kratší době než manželství (v našem výzkumu rozpadajících se partnerství byla průměrná délka rozvedených manželství 12,2 roku, zatímco rozpadlých nesezdaných soužití 3,2 let).

Kdo podává žádost o rozvod?

Jak už bylo řečeno, dvě třetiny všech žádostí o rozvod v ČR podávají ženy. S touto statistikou je nicméně třeba zacházet opatrně. Nevypovídá totiž o tom, že by se chtěly rozvádět pouze ženy, ani o tom, že by rozpad vztahu samy zapříčinily. Podle dat ČSÚ byla většina manželství (95 %) v roce 2008 nakonec rozvedena po dohodě obou partnerů.

Výběrové šetření CVVM poukázalo na skutečnost, že statistiky vypovídající o tom, kdo z partnerů podává žádost o rozvod, nemusí zcela odpovídat tomu, kdo podle lidí zapříčinil samotný rozpad partnerského vztahu. Podle 44,6 % mužů a 28 % žen zavinili rozvod oba partneři, sami cítí zodpovědnost za rozpad partnerského vztahu pouze 2,8 % žen a 16,9 % mužů. Celých 64,5 % dotázaných žen a 36,1 % dotázaných mužů viní z rozpadu partnerského vztahu svého partnera/ku. Ženy tedy patrně nejsou těmi, kdo způsobují rozpady partnerských vztahů. Ukazuje se ovšem, že bývají iniciativnější a spíše než muži ukončují narušený nebo nefungující partnerský vztah.

Výše uváděné studie determinant rozvodovosti se shodují, že na rozvodovost mají vliv některé významné sociodemografické a socioekonomické proměnné, stejně jako charakteristiky životního cyklu. Zaměřila jsem se proto na to, jakým způsobem se tyto faktory promítají do skutečnosti, kdo z partnerů nakonec iniciuje rozvod (tj. podá žádost o rozvod).

Vzhledem k tomu, že databáze ČSÚ obsahuje jen omezené množství sledovaných charakteristik pro jednotlivé rozvody, soustředila jsem se na vliv vybraných sociodemografických proměnných (vzdělání a věk partnerů) a některých charakteristik životního cyklu (jako je počet dětí a délka trvání manželství). K analýze vlivu těchto proměnných jsem použila binární logistickou regresi, jejíž výhodou je, že umožňuje sledovat vliv jednotlivých vysvětlujících proměnných na vysvětlovanou proměnnou, zatímco kontroluje vliv ostatních proměnných. Vysvětlovanou proměnnou byla skutečnost, zda podal žádost o rozvod muž nebo žena, přičemž muž byl kódován jako referenční kategorie 0 a žena hodnotou 1.

Výsledný model ukázal, že šance, že podá žádost o rozvod žena, oproti muži roste s věkem muže, vzděláním ženy, počtem dětí v rodině a naopak klesá s věkem ženy, dobou trvání manželství a s rostoucím vzděláním muže (viz tab. 2).

Tabulka 2: Výsledky logistické regrese pro vysvětlovanou proměnnou „kdo podal žádost o rozvod“.

	B	Exp(B)
Věk muže	0,029	1,03
Věk ženy	-0,033	0,968
Trvání manželství (v letech)	-0,009	0,991
Počet dětí v rodině	0,216	1,241
Vzdělání muže	-0,403	0,669
Vzdělání ženy	0,166	1,181
Konstanta	1,217	3,377

Pozn. Všechny koeficienty jsou statisticky významné na hladině $\alpha = 0,1$ %. Metoda Backward (Wald), koeficient Coxové a Snella 0,034, pseudokoeficient determinace Nagelkerkeho 0,047. Zdroj: ČSÚ.

Pokud jde o vliv vzdělání, ukázalo se, že čím vyšší je vzdělání ženy, tím vyšší je i šance, že podá žádost o rozvod právě ona. Podrobnější analýza přitom ukázala, že pravděpodobnost, zda podá žádost o rozvod muž nebo žena souvisí také s mírou vzdělanostní homogamie partnerství. V partnerstvích, kde má žena vyšší vzdělání než muž, podává žena žádost o rozvod častěji než muž, a naopak. Ženy podaly žádost o rozvod v 65,1 % vzdělanostně homogenních partnerství, ale v 72 % partnerství, v nichž dosáhly vyššího vzdělání než muž, a pouze v 57,7 % manželství, kde dosáhl vyššího vzdělání muž.

Pokud jde o roli věku, další analýza ukázala, že nehraje roli pouze věk ženy jako takový (tj. že čím je žena mladší, tím spíše podá žádost o rozvod), ale že tato skutečnost souvisí také s věkovým rozdílem mezi partnery. Čím větší je věkový rozdíl mezi partnery a čím mladší je žena oproti muži, tím spíše je to ona, kdo podá oficiální žádost o rozvod, a naopak. Pokud je muž mladší než žena, podává žádost o rozvod daleko častěji právě on.

Co se týče charakteristik životního cyklu, důležitou roli hraje zejména počet dětí v rodině. Zatímco v bezdětných manželstvích podávají žádost o rozvod relativně častěji muži (muži podali žádost o rozvod ve 40,4 % bezdětných

manželství a pouze ve 30 % manželství s dětmi), v ostatních manželstvích to bývají výrazně častěji ženy. Přestože se tedy ženy vystavují značnému riziku ekonomického propadu po rozvodu, často na sebe, patrně kvůli dětem, berou zodpovědnost ukončit nefunkční vztah. Motivuje je přitom patrně i skutečnost, že se nemusejí obávat o ztrátu kontaktu se svými dětmi, které bývají po rozvodu ve většině případů svěřovány právě jim.

Rozdíly podle vzdělání a věkového rozdílu mezi partnery naznačují, že podání žádosti o rozvod souvisí s mocenskou situací v páru a zdroji a kapitálem, který mají aktéři k dispozici. Vyšší vzdělání, které bývá často spojeno i s vyššími příjmy, a nižší věk pro ně může znamenat snazší cestu k „novému“ životu a snadnější opuštění stávajícího svazku, který je zcela nenaplňuje. Oproti tomu ženy s nižším vzděláním a statusem se mohou setkávat s většími komplikacemi při odchodu z manželství (Pfeiferová 2008), a proto rozchod nefunkčního nebo nespokojeného manželství tak často neinicují.

Zjištění tedy naznačují, že skutečnost, kdo z páru podá žádost o rozvod, do jisté míry odráží i vyhlídky a rizika spojené s rozvodem, které se liší pro různé skupiny lidí. Jak ukážeme dále, jednotlivé skupiny lidí se liší také podle příčin, kvůli kterým se jejich partnerství rozpadají.

Jak vidí rozvod a příčiny rozchodu samotní lidé?

Následující analýza vychází z několika otázek z šetření zaměřeného na rozpady partnerských vztahů, které provedlo CVVM v roce 2009. Tyto otázky se zaměřovaly výlučně na dlouhodobé partnerské vztahy, které byly definovány jako manželství nebo heterosexuální nesezdaná soužití, v nichž spolu partneři žili ve společné domácnosti alespoň šest měsíců. Podíl respondentů a respondentek, kteří mají zkušenosti s rozpadem takového typu partnerství, byl relativně nízký – 390, tj. 35 % reprezentativního vzorku populace ČR. Výsledky, které prezentuji v tomto článku, jsou založeny na tomto podsouboru dotázaných. Relativně nižší vzorek přitom není v případě studia subjektivních příčin rozpadů partnerských soužití ničím neobvyklým (viz např. Amato, Previti 2003) a je dán patrně neochotou lidí o natolik citlivém tématu otevřeně mluvit.

Vycházím zde především z analýzy otázek, v nichž měli respondenti a respondentky vybrat ze seznamu 16 pečlivě vybraných položek (viz tab. 3), které byly zkonstruovány tak, aby pokrývaly základní škálu dosud sledovaných a podstatných příčin rozvodů a rozchodů (viz Amato, Previti 2003), dva hlavní důvody, o kterých se domnívají, že zapříčinily rozpad jejich partnerského vztahu. Požádali jsme je, aby tak učinili pro tři nejdéle trvající partnerské vztahy. Pokud jde o složení našeho vzorku z hlediska jednotlivých typů partnerství, 82,5 % ukončených partnerství představovala rozvedená manželství, 17,5 % tvořila rozpadlá nesezdaná soužití.

Podle výsledků tohoto šetření byly nejčastěji uváděným důvodem pro rozpad partnerského vztahu *odlišné názory a postoje a vzájemné odcizení*, které uvedlo ve svých odpovědích přes 68,3 % mužů a 43,5 % žen, následovala *nevěra*,

kteřou uvedlo 45,5 % mužů a téměř 41 % žen. S jistým odstupem následoval *nedostatek vzájemné pozornosti, neschopnost společně hovořit a povídat si*, které jako jednu z příčin rozpadu vztahu označilo kolem 24 % mužů a 25 % žen. Dalším relativně často zmiňovaným problémem, který podle dotázaných vedl k rozpadu partnerského vztahu, byl také *alkoholismus, drogová závislost nebo závislost na hracích automatech*, kterou vybralo bezmála 28 % žen a 9,7 % mužů. Jako další příčiny byly označovány *neshody v zacházení s penězi*, které uvedlo necelých 16 % mužů a přes 17 % žen, *volnočasové aktivity a koníčky*, které jako jedny z hlavních příčin krachu partnerství označilo okolo 10 % mužů a 11,7 % žen, a *neshody v představách o trávení volného času*, o kterých se zmínilo 13,8 % žen a 11 % mužů. Poměrně vysoký podíl žen (14,3 %) uvedl jako jeden z důvodů rozpadu jejich vztahu také *psychické nebo fyzické násilí*, což nepřímou odkazuje k relativně vysoké prevalenci problému domácího násilí v českých domácnostech. Ostatní důvody, jako např. *problémy v sexuálním životě, osobní problémy nebo neshody v představách o rozdělení domácích prací*, byly jako hlavní důvody rozpadu vztahu uváděny jen relativně malou částí respondentů a respondentek (viz tab. 3).

Pokud tyto individuální příčiny rozpadů partnerských vztahů orientačně porovnáme s oficiálními statistikami legislativních příčin rozvodů,⁵ ukazuje se, že do jisté míry odrážejí legislativní důvody rozvodů tím, že nejčastější příčinou rozvodů bývají odlišné názory a postoje nebo vzájemné odcizení mezi partnery. Ukazuje se však, že nevěra, alkoholismus nebo fyzické či psychické násilí se v individuálních příčinách rozvodů objevuje daleko častěji než v oficiálních statistikách legislativních příčin rozvodovosti a že určitou roli hrají mezi příčinami rozpadů partnerských vztahů i důvody, které se v oficiálních statistikách rozvodovosti vůbec nesledují a nezakládají oprávněný důvod pro rozvod, např. nedostatek vzájemné pozornosti, nedostatek společného trávení času nebo neshody v představách o trávení volného času.

I přesto však můžeme konstatovat, že v současné době hrají v rozpadech partnerských vztahů nejen podle oficiálních statistik legislativních příčin rozvodů, ale také podle individuálních výpovědí lidí hlavní roli především faktory spojené s hledáním emocionálního uspokojení v partnerském vztahu. Vážné rozpory mezi partnery týkající se např. násilí nebo neshod v zacházení s penězi jsou v porovnání s tímto typem důvodů daleko méně často uváděnou příčinou.

Mezi nejvýraznější rozdíly v percepci příčin rozpadů partnerských vztahů patří zejména ty v přístupu podle pohlaví. Ženy uváděly v souladu s výsledky zahraničních studií (např. Amato, Previti 2003; Kitson 1992) častěji než muži jako příčinu rozpadů partnerských vztahů *násilí a alkoholismus a jiné závislosti*, což souvisí patrně i s tím, že tyto problémy se častěji týkají právě chování mužů. Naopak muži označovali častěji *nedostatek času tráveného společně a příliš mnoho času věnovaného práci*. Muži se také častěji domnívali, že za rozpadem vztahu stála *nevěra a odlišné názory a postoje nebo vzájemné odcizení* a statisticky častěji než ženy rov-

Tabulka 3: Individuální příčiny rozpadu partnerského vztahu (v podílu respondentů/tek).

	Muž	Žena
Odlisné názory a postoje, vzájemné odcizení*	68,3	43,5
Nevěra	45,5	40,9
Nedostatek vzájemné pozornosti, neschopnost společně hovořit, povídat si	24,1	25,3
Nedostatek času tráveného společně, příliš času věnovaného práci*	20,7	13,6
Neshody v zacházení s penězi	15,9	17,5
Neshody v představách o trávení volného času	13,8	11,0
Alkoholismus, drogová závislost, závislost na hracích automatech apod.*	9,7	27,9
Volnočasové aktivity, koníčky a zájmy	9,7	11,7
Neshody v představách o rozdělení domácích prací a péče o děti	6,2	8,4
Jiný důvod	6,2	5,8
Neshody v rodičovských plánech (neshody týkající se toho, zda a kolik dětí si pořídít)*	4,8	1,9
Neshody v představách o výchově dětí	4,8	1,3
Osobní problémy (např. zdravotní, psychické...)	4,8	3,2
Problémy v sexuálním životě	4,8	5,2
Fyzické nebo psychické násilí*	1,4	14,3
Neví	2,1	4,5

N (respondentů) = 390, N (odpovědí) = 716. Součet sloupcových procent je vyšší než 100, protože respondenti/ky vypovídali o dvou příčinách rozpadu více než jednoho partnerského vztahu.

Pozn. U položek označených (*) jsou patrné statisticky významné rozdíly podle pohlaví. Zdroj: „Partnerství 2009“.

něž udávali, že nevědí, co bylo příčinou rozpadu jejich partnerského vztahu (obdobně jak zjistili např. Amato, Previti 2003). Nepodařilo se nicméně prokázat, že by se ženy více než muži soustředily na vztahové a komunikační problémy, jak zjistili např. E. M. Heterington a J. Kelly (2003).

Kromě genderu jsou však podstatné i další charakteristiky vážící se k typu partnerství (zda šlo o manželství nebo nesezdané soužití), životnímu cyklu (zda byly v partnerství přítomny děti, jaký byl jejich věk v době rozvodu/rozchodu a délka partnerského vztahu), a také sociodemografické charakteristiky respondenta/ky (vzdělání a věk v době rozvodu/rozchodu).

Z důvodu relativně nízkého počtu případů, které vstupovaly do analýzy, byly sloučeny některé blízké kategorie příčin (viz tab. 4). Z důvodu zachování možnosti statistického testování závislosti a také s ohledem na relativně nízký počet případů vstupujících do analýzy jsem využila korelační koeficienty. Jednotlivé příčiny byly převedeny do podoby binární proměnné nabývající hodnot 1 v případě, že ji respondent ze seznamu vybral a hodnoty 0 v případě, že ji nevybral. Korelační koeficienty a jejich statistickou významnost popisuje tabulka 4.

Analýza dále ukázala, že se výrazným způsobem odlišují důvody ukončení **nesezdaných soužití a manželství**. Zatímco nesezdaná soužití bývají častěji než manželství ukončována z důvodů, jako je *nedostatek času tráveného společně nebo kvůli volnočasovým aktivitám a odlišným představám o trávení volného času*, manželství bývají oproti tomu častěji ukončována z důvodů *nevěry, osobních nebo sexuálních problémů* nebo kvůli *neshodám v rodičovských plánech, výchově dětí a rozdělení domácích prací*. Ačkoliv bychom mohli předpokládat, že jsou tyto diference způsobeny odlišným trváním těchto vztahů, není tomu tak. Potvrzuje se tedy před-

poklad, že nesezdaná soužití představují specifickou formu soužití, která se vyznačuje svébytnou dynamikou (Seltzer 2000), patrně i proto, že jsou častěji bezdětná a bývají velmi častou formou soužití mladých lidí, kteří ji berou jako „zkoušku manželství nanečisto“ (Chaloupková 2007).

Pokud jde o vliv **charakteristik životního cyklu** na příčiny rozpadu partnerského vztahu, ukazuje se, že partnerství a manželství s dětmi se častěji než bezdětná partnerství rozvádějí z důvodů *neshod v rodičovských plánech, způsobu výchovy dětí nebo rozdělení domácích prací* a také kvůli osobním problémům a *neshodám v sexuálním životě*. Naopak méně často se rozpadají kvůli *odlišným názorům a postojům a vzájemnému odcizení, volnočasovým aktivitám a koníčkům*. Dalo by se tedy říct, že motivy, které vedou k rozpadu partnerství s dětmi, jsou méně zaměřeny na aspekty emocionálního uspokojení plynoucího ze vztahu než motivy rozpadu partnerství bez dětí. Děti, zejména ty malé, nesporně představují zatěžkávací zkoušku pro partnerský vztah a období raného rodičovství bývá patrně spojeno se vznikem mnoha konfliktních situací mezi partnery. Ukázalo se totiž, že čím mladší je nejmladší dítě v době rozvodu, tím spíše se partnerství rozpadá z důvodu *nedostatku času tráveného společně, kvůli neshodám v zacházení s penězi a alkoholismu a jiným závislostem a násilí*. Vliv délky partnerského vztahu přitom také hraje svou roli – pro delší partnerství je typičtější *nevěra* nebo *osobní problémy a problémy v sexuálním životě* jako hlavní motivy rozvodu nebo rozchodu, patrně kvůli pocitům ochladnutí nebo nudy v partnerském vztahu. Kratší partnerské vztahy se oproti tomu častěji rozpadají z důvodu *nedostatku společně tráveného času*.

Co se týče **sociodemografických charakteristik**, kromě výše uvedeného pohlaví hraje roli především vzdělání, které je determinující zejména pro rozchody z důvodu *nevě-*

Tabulka 4: Korelační koeficienty mezi jednotlivými faktory a příčinami rozpadů partnerského vztahu.

Odlíšné názory a postoje, vzájemné odcizení	Počet dětí (-0,159)**
Nedostatek času tráveného společně, příliš času věnovaného práci	Manželství vs. nesezdaná soužití ⁶ (-0,138)* Věk nejmladšího dítěte v rodině (-0,234)* Věk respondenta/ky v době rozchodu (-0,129)* Délka vztahu (-0,120)*
Volnočasové aktivity a koníčky, neshody v představách o trávení volného času	Manželství vs. nesezdaná soužití (-0,125)* Počet dětí (-0,118)*
Neshody v zacházení s penězi	Věk nejmladšího dítěte v době rozvodu (-0,219)*
Alkoholismus a jiné závislosti, fyzické a psychické násilí	Věk v době ukončení vztahu (-0,172)** Věk nejmladšího dítěte v rodině (-0,216)*
Nevěra	Vzdělání (-0,123)* Manželství vs. nesezdaná soužití (0,137)* Délka vztahu (0,128)*
Osobní problémy, problémy v sexuálním životě	Manželství vs. nesezdaná soužití (0,138)* Počet dětí v rodině (0,154)** Délka vztahu (0,161)**
Neshody v rodičovských plánech, výchově dětí a rozdělení domácích povinností	Manželství vs. nesezdaná soužití (0,121)* Počet dětí (0,150)*

Pozn. Statistické významnosti Pearsonova korelačního koeficientu: * statisticky významný na hladině významnosti 5 %, ** statisticky významný korelační koeficient na hladině významnosti 1 %. Zdroj: „Partnerství 2009“. Negativní hodnoty korelačních koeficientů představují negativní korelaci mezi daným faktorem a příslušným důvodem rozchodu/rozvodu a naopak.

ry (čím vyšší vzdělání, tím méně často uváděli respondenti a respondentky jako jednu z příčin rozpadu partnerského vztahu nevěru). Důležitým faktorem je však také věk – mladší lidé se spíše než starší rozvádějí nebo rozcházejí kvůli *nedostatku společně tráveného času* a méně často se rozcházejí naopak kvůli *alkoholismu nebo jiným závislostem a násilí* ve srovnání se staršími.

Závěrem

Analýza ukázala, že subjektivní příčiny rozpadů partnerských vztahů i skutečnost, kdo rozvod iniciuje, jsou v české společnosti úzce svázány s řadou faktorů, jako jsou gender, socioekonomický status nebo charakteristiky životního cyklu.

Iniciace rozvodového řízení přitom úzce souvisí se šancí aktérů na úspěšný začátek „nového“ života po rozvodu a s případnými riziky spojenými s opuštěním manželství. Přestože se tedy může na první pohled zdát, že podání žádosti o rozvod je pouhou formalitou, naše data ukazují, že tato skutečnost do jisté míry odráží pozici jednotlivce a jeho kapitál a zdroje. Přestože většinou podávají žádost o rozvod ženy, šance, že podají žádost o rozvod právě ony, se ještě zvyšuje s jejich vzděláním, nižším věkem a přítomností dětí v rodině.

Pokud jde o individuální percepci příčin rozpadů partnerských vztahů, ukazuje se jednoznačný příklon mladších lidí, bezdětných párů a nesezdaných soužití k důvodům úzce souvisejícím s kvalitou vztahu a emocionálním uspokojením plynoucím z partnerského vztahu. Oproti tomu delší partnerství, manželství nebo partnerství s dětmi se podle výpovědí lidí rozpadají daleko častěji z příčin výrazně konfliktní povahy, jako je např. nevěra, alkoholismus nebo násilí. Pokud jde o genderové rozdíly, ženy spatřují příčiny krachu svých partnerských vztahů častěji v alkoholismu nebo

násilí, muži naopak častěji uvádějí vzájemné odcizení nebo nedostatek společně tráveného času.

Analýza tedy potvrzuje předpoklad, že se partnerské vztahy v současné době upínají stále více k hledání emocionálního uspokojení, a stávají se proto křehčí a snáze zrušitelné (Giddens 1992, 2000; Singly 1999). Jakýmiisí vlajkoňoši tohoto trendu jsou v ČR zejména mladí lidé, lidé žijící v nesezdaných soužitích a bezdětných partnerstvích a manželstvích.

Sociologická analýza tedy ukázala alternativní perspektivu k oficiálním statistikám rozvodovosti sestavovaným čistě na základě soudních rozhodnutí. Umožnila přitom nahlédnout do světa individuálních motivací vedoucích k rozpadům partnerských vztahů a ukázala, že motivy, které lidi vedou k opuštění vztahu, mohou být velice různorodé a souvisejí s řadou dalších sociodemografických charakteristik.

Literatura

- Amato, P. R., Previti, D. 2003. „People’s Reasons for Divorcing. Gender, Social Class, the Life Course, and Adjustment.“ *Journal of Family Issues*, No. 24: 602–626.
- Beck, U. 2004. *Riziková společnost. Na cestě k jiné modernitě*. Praha: SLON.
- Becker, G. S., Landes, E. M., Michael, R. T. 1977. „An Economic Analysis of Marital Instability.“ *The Journal of Political Economy*, Vol. 85. No. 6: 1141–1187.
- Bloom, B. L., Niles, R. L., Thatcher, A. M. 1985. „Sources of marital dissatisfaction among newly separated persons.“ *Journal of Family Issues*, No. 6: 359–373.
- Bumpass, L., Lu, H. 2000. „Trends in cohabitation and implication for children’s family context in the United States.“ *Population Studies*, No. 54: 29–41.

- ČSÚ. 2004. Faktické manželství v datech Sčítání lidu, domů a bytů 2001. Praha: ČSÚ.
- ČSÚ. 2005. *Základní demografické ukazatele za ČR a vybrané členské státy EU*. Praha: ČSÚ.
- ČSÚ. 2009. *Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2008*. Praha: ČSÚ.
- Dudová, R. 2008. *Otcovství po rozvodu rodičovského páru. Sociologické disertace*. Praha: SOÚ AV ČR, v. v. i.
- Giddens, A. 1992. *The Transformation of Intimacy. Sexuality, love & eroticisms in modern societies*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. 2000. *Unikající svět. Jak globalizace mění náš život*. Praha: SLON.
- Graaf, P. M., Kalmijn, M. 2006. „Divorce Motives in a Period of Rising Divorce: Evidence From a Dutch Life-History Survey.“ *Journal of Family Issues*, Vol. 27: 483–505.
- Hamplová, D. (ed.) et al. 2007. „Nemanželská plodnost – demografický přehled.“ Pp. 17–27 in *Děti na psí knížku? Mimomanželská plodnost v ČR*. Praha: SOÚ AV ČR, v. v. i.
- Hetherington, E. M., Kelly, J. 2003. *For Better or For Worse: Divorce Reconsidered*. New York: W. W. Norton & Company.
- Hewitt, B., Western, M., Baxter, J. 2006. „Who Decides? The Social Characteristics of Who Initiates Marital Separation.“ *Journal of Marriage and Family*, Vol. 68, No. 5: 1165–1177.
- Hooper, J. 1993. „The Rhetoric of Motives in Divorce.“ *Journal of Marriage and Family*, Vol. 55, No. 4: 801–813.
- Huber, J., Spitze, G. 1980. „Considering Divorce: An Expansion of Becker's Theory of Marital Instability.“ *American Journal of Sociology*, Vol. 86, No. 1: 75–89.
- Chaloupková, J. 2007. „Postoje k manželství, nesezdanému soužití a rodičovství mimo manželství.“ Pp. 59–78 in Hamplová, D. (ed.) et al. *Děti na psí knížku? Mimomanželská plodnost v ČR*. Praha: SOÚ AV ČR, v. v. i.
- Jensen, A. M., Clausen, S. E. 2003. „Children and Family Dissolution in Norway: The Impact of Consensual Unions.“ *Childhood*, Vol. 10, No. 2: 65–81.
- Kitson, G. C. 1992. *Portrait of Divorce: Adjustment to Marital Beardown*. New York: Guilford.
- Liefbroer, A. C., Dourleijn, E. 2006. „Unmarried cohabitation and union stability: testing the role of diffusion using data from 16 European countries.“ *Demography*, Vol. 43, No. 2: 203–221.
- Martin, S. P., Parashar, S. 2006. „Women's Changing Attitudes Toward Divorce, 1974–2002: Evidence for an Educational Crossover.“ *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 68, No. 1: 29–40.
- Možný, I. 2006. *Rodina a společnost*. Praha: SLON.
- Pakosta, P. 2008. „Rozvodovost a vzdělání obou manželů.“ *Demografie: Revue pro výzkum populačního vývoje*, roč. 50, č. 1: 64–70.
- Pfeiferová, Š. 2008. „Matky samoživitelky na trhu práce.“ Pp. 181–200 in Dudová, R. (ed.) *Nové šance a rizika: Flexibilita práce, marginalizace a soukromý život u vybraných povolání a sociálních skupin*. Praha: SOÚ AV ČR.
- Rogers, S. 2004. „Dollars, Dependency, and Divorce: Four Perspectives on the Role of Wife's Income.“ *Journal of Marriage and Family*, Vol. 66, No. 1: 59–74.
- Seltzer, J. 2000. „Families Formed outside of Marriage.“ *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 62, No. 4: 1247–1268.
- de Singly, F. 1999. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál.
- Štátná, A. 2006. „Rozvody a děti: vliv rozvodu rodičů na životní dráhu dětí.“ Pp. 175–190 in Hamplová, D., Šalamounová, P., Šamanová, G. (eds.). *Životní cyklus. Sociologické a demografické perspektivy*. Praha: SOÚ AV ČR, v. v. i.
- Vaughan, C. 1990. *Uncoupling. Turning Points in Intimate Relations*. New York: Vintage Books.
- White, L. K. 1990. „Determinants of Divorce: A Review of Research in the Eighties.“ *Journal of Marriage and Family*, Vol. 52, No. 4: 904–912.
- Wu, Z. 1995. „The Stability of Cohabitation Relationship: The Role of Children.“ *Journal of Marriage and Family*, Vol. 57, No. 1: 231–236.
- Zeman, K. 2003. *Divorce and Marital Dissolution in the Czech Republic and in Austria – The Role of Premarital Cohabitation. (Diploma Thesis)*. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

Poznámky

1 Tento článek vznikl za podpory Grantové agentury Univerzity Karlovy v rámci výzkumného projektu „Příčiny rozvodů a rozpadů nesezdaných soužití v ČR“, č. 86409.

2 V roce 2003 byla úhrnná rozvodovost v ČR 0,48, (ČSÚ 2005).

3 Výzkumné šetření provedlo CVVM Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i., v rámci jednoho ze svých pravidelných omnibusových šetření. Zadavatelem výzkumu byla Fakulta sociálních věd UK. Výzkumné šetření bylo realizováno v rámci projektu „Příčiny rozvodů a rozpadů nesezdaných soužití v ČR“ podpořeného Grantovou agenturou Univerzity Karlovy.

4 Analýza dat ČSÚ z demografické statistiky rozvodů za rok 2008, výpočty: autorka.

5 Jsem si přitom vědoma toho, že toto porovnání má do velké míry pouze orientační charakter.

6 Manželství a nesezdané soužití bylo překódováno jako binární proměnná (0 = nesezdané soužití, 1 = manželství).

© Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., Praha 2010

PhDr. Marta Vohlídalová vystudovala sociologii na Fakultě sociálních věd UK, kde v současné době pokračuje v doktorském studijním programu. V oddělení Gender & sociologie působí od roku 2005. Ve své práci se zabývá sociologií rodiny a soukromého života, genderovými nerovnostmi na trhu práce, rodinnou politikou a sexuálním obtěžováním ve vysokoškolském prostředí. Je spoluautorkou několika odborných publikací, publikuje rovněž v odborných časopisech. Korespondenci zasílejte na adresu: marta.vohlidalova@soc.cas.cz.